

DOM KULTÚRY Andreja Sládkoviča DETVA

ARNE B. MANN

UTRPENIE RÓMOV

POČAS DRUHEJ SVETOVEJ VOJNY

**Vydané pri príležitosti spomienkovej slávnosti
Rómskym obetiam druhej svetovej vojny v Dúbravách.**

7. decembra 1991

Dejiny Rómov sú sprevádzané diskrimináciou, prenasledovaním a utrpením. Najsmutnejšou kapitolou je obdobie druhej svetovej vojny, kedy sa na nich priamo vzťahovala teória rasizmu nacistického Nemecka. Už tzv. Norimberské zákony (15.9. 1935) klasifikovali Cigánov – podobne ako Židov a černochoch – ako element zabraňujúci čistote rasy. Legislatívne riešil tento problém výnos o Cigánoch z 8. decembra 1938, podľa prevádzacích predpisov (z 1. marca 1939) muselo byť cigánske obyvateľstvo vylúčené z radov nemeckého národa a malo sa zabrániť jeho rasovému miešaniu, zatiaľ čo otázka rasovo čistých Cigánov sa musela upraviť dodatočne. Vedeckú teóriu o spôsobe zisťovania prítomnosti cigánskej krvi vypracoval dr. Robert Ritter : podľa nej Cigánov charakterizuje vrodená asociálnosť a zločinnosť a tento znak ich rasy je nevykoreniteľný. Závery tejto teórie boli jednoznačné – vyhubenie Cigánov. V súlade s týmito názormi pretvoril ríšsky vodca SS a šéf nemeckej polície H. Himmler v novembri 1938 Ríšsku cigánsku centrálu na Ríšsku centrálu no potieranie cigánstva (Reichzentrale zur Berkämpfung f des Zigeunerunwesns) pri Ríšskom kriminálnom policajnom úrade. 8. decembra 1939 bol nariadený súpis všetkých Cigánov, cigánskych miešancov a osôb žijúcich cigánskym spôsobom v Ríši. Všetci boli povinní podrobiť sa rasovo – biologickému vyšetreniu, ktoré malo zistiť ich rasovú príslušnosť a vydať nové preukazy. Zdokonalenie rasového zaradenia Cigánov na základe rasovej diagnózy predstavoval neskôr Znalecký výnos (zo 7. augusta 1941), ktorý rozdeľoval vyšetrené osoby do piatich skupín podľa podielu cigánskej a nemeckej krvi. (ARNOLD, s. 67- 72, FICOWSKI, s. 108 – 110, NEČAS, 1981, s. 35).

Dňa 17. apríla 1940 vydal Himmler pokyn na prvé cigánske transporty na poľské územie. Niektoré rodiny, ktoré mohli byť využiteľné pre nemecký zbrojný priemysel, si mohli vybrať medzi transportom do tábora, alebo sterilizáciou. Zostrením rasového prenasledovania bolo prevedenie trestného stíhania Židov, Cigánov, Rusov, Ukrajincov a Poliakov z rezortu súdnych orgánov Nemecka priamo do kompetencie ríšskeho vodcu SS – Himmlera. Jeho rozkaz zo 16. decembra 1942 sa stal známy ako Osvienčimský výnos (Auschwitz – Erlass): podľa vykonávacieho predpisu (z 29. januára 1943) mali byť všetci cigánski miešanci, Cigáni – Rómovia a príslušníci cigánskych kmeňov balkánskeho pôvodu v krátkom čase sústredení a odtransportovaní do zriadeného cigánskeho tábora v Osvienčime. O absurdnosti nemeckej rasistickej teórie svedčí skutočnosť, že v tomto výnose nie sú zahrnutí Cigáni Sintovia a Lalleri, ktorých Himmler považoval (podľa spomienok veliteľa koncentračného tábora v Osvienčime Rudolfa Hoessa) za potomkov indogermánskych prvotných ľudí, ktorí si svoj typ a obyčaje zachovali v pomerne čistom stave, uvedené dve skupiny mali byť osídlené v oblasti Odenburg (dnes Sopron v Maďarsku) pri jazere Neusiedler. Početné zastúpenie nemeckých Cigánov v koncentračnom tábore Osvienčim však svedčí o inom riešení tohto problému. (ARNOLD, s. 72 – 75, FICOWSKI, s. 110, 144).

Cigánskemu koncentračnému tábore v Osvienčime predchádzalo masové vyvražďovanie Cigánov v Poľsku, na Kryme a v oblasti Volyne na Ukrajine, špeciálny cigánsky tábor, na ktorom boli najmä Kaldereši a Lovári z Maďarska, Rumunska a Balkánu bol zriadený v roku 1941 v poľskom Lodži. Do Osvienčimu prišiel prvý transport v januári roku 1943. Rodiny spočiatku od seba neoddeľovali, ponechali im vlastné šaty. Na odevy im našívali čierne trojuholníky, na rameno im okrem čísla vytetovali písmeno Z (Zigeuner). V marci 1943 prišli v transporte aj Cigáni z Nemecka, ktorí slúžili predtým v nemeckej armáde a boli aj nositelia nemeckých vojenských vyznamenaní – železných krížov. V tábore bolo okolo 20

– tisíc Cigánov – najviac nemeckých, českých, potom poľských, ruských, maďarských, holandských, nórskech, litovských, i malá skupina francúzskych. V nevyhovujúcich hygienických podmienkach čakali na smrť v plynových komorách. Mnohí sa stali obeťami vedeckých pokusov dr. Mengeleho. V júli 1943 pricestoval do Osvienčimu Himmler a vydal rozkaz k likvidácii tábora. 1. Augusta večer, po izolovaní mládeže a necigánskeho personálu, boli všetci obyvatelia cigánskeho tábora odvezení do plynových komôr. Na území zrušeného cigánskeho tábora bol zriadený tábor pre maďarských Židov. Počty ľudí, ktorí zahynuli v cigánskom tábore v Osvienčime počas jeho trvania sa rôznia : podľa evidenčných kníh prešlo týmto táborom 20 943 európskych Cigánov, len málokto prežili. (FICOWSKI, s. 111 – 148, ARNOLD, s. 72 – 76).

Keďže české zeme v období vojny stali sa súčasťou Nemecka (Protektorát Čechy a Morava), na Rómov sa vzťahovali rovnaké diskriminačné zákony. Podľa súpisu z júla 1942 tu bezpečnostné orgány evidovali 5 830 Cigánov a cigánskych miešancov, ktorým boli odobraté osobné doklady a nahradené tzv. cigánskymi legitimáciami. V roku 1940 boli zriadené kárne pracovné tábory v Letoch pri Písku a Hodoníne pri Kunštáte, od 1. januára 1942 boli premenené na zberné tábory, ktoré sústreďovali protektorátnych Cigánov. Tí, ktorí prežili epidémie v týchto táboroch, boli v priebehu roka 1943 odtransportovaní do Osvienčimu. Celkovo bolo z protektorátu odtransportovaných 4 531 Rómov, z ktorých sa väčšina nevrátila. (NEČAS, s. 30 – 36).

Slovenský štát, ktorý vznikol v roku 1939 po rozpade Československa, v mnohom napodobňoval diskriminačné rasové zákony Nemeckej ríše. Kým Ústavný zákon o štátnom občianstve z 25. Septembra 1939 rozlišoval obyvateľstvo Slovenska na štátnych občanov a cudzie živly, pričom pod cudzími živlami rozumel predovšetkým Židov, v ďalšom, tzv. braneckom zákone z 10. januára 1940 boli Rómovia spolu so Židmi zbavení možnosti stať sa príslušníkmi brannej moci (vojenskými osobami), pričom vojaci a odvedenci mali byť prepustení z armády bez ponechania vojenských hodností (§ 38, odst. 1 a § 58, odst. 3.). ďalšie diskriminačné opatrenia o dočasnej úprave pracovnej povinnosti Židov a Cigánov z 29. mája 1940 stanovilo, Židia a Cigáni sú povinní namiesto brannej výchovy vykonávať práce v prospech štátu. Vyhláškou Ministerstva vnútra z 20. apríla 1941 boli zrušené všetky vydané kočovné listy, kočovní Rómovia sa museli vrátiť do svojich domovských obcí, odpredať ťažné zvieratá a v príslušných obciach byť pod policajným dozorom. Usadlých Rómov sa týkali časti, ktoré im prikazovali odstrániť svoje obydlia od verejných, štátnych a vicinálnych (vedľajších) ciest, spôsob odstraňovania rómskych osád a domov upravoval vykonávací predpis Ministerstva vnútra z 2. septembra 1942. Toto opatrenie bolo opätovne dôrazne nariadené výnosom Ministerstva vnútra z 21. júla 1943. (NEČAS, 1988, s. 127 – 130, GECEĽOVSKÝ, s. 96 – 102, 117 – 125).

Špeciálnymi zariadeniami boli pracovné útvary. Podľa vyhlášky Ministerstva vnútra z 2. apríla 1941 boli zriadené dva typy nútenej táborovej koncentrácie : pracovné strediská (určené pre Židov) a pracovné útvary, určené predovšetkým pre asociálov, medzi ktorých boli zahrnutí aj Cigáni bez pracovného pomeru. Týchto ľudí vyberali na základe uskutočnených súpisov obecné notárske úrady, zabezpečovali ich žandárske stanice za ochotnej asistencie príslušníkov POHG (gardistov), ktorí napr. obklúčili rómsku osadu a práceschopných mužov násilím odvedli na nútené práce. V priebehu roka 1942 bol vybudovaný

komplex východoslovenských pracovných útvarov s ústredím v Hanušovciach nad Topľou, pracovné útvary mal v Bystrom nad Topľou, Hanušovciach nad Topľou, Nižnom Hrabovci a Jarabej, koncentrovaných tu bolo asi 3 tisíc väzňov, z nich viac ako polovica Rómov. Ďalšie boli zriadené v roku 1943 v Dubnici nad Váhom, Ilave, Revúcej a Ústí nad Oravou. Väzni pracovali v zlých hygienických a ubytovacích podmienkach predovšetkým na zemných prácach, pri regulácii riek a stavbe železnice. (NEČAS, 1988, s. 129 – 130, GECEĽOVSKÝ, s. 103 – 113, vlastné výskumy z východného Slovenska). V novembri 1944 Ministerstvo národnej obrany zriadilo v Dubnici nad Váhom namiesto zrušeného pracovného útvaru zaisťovací tábor. Tu boli Rómovia už koncentrovaní aj so ženami a s deťmi, koncom roka 1944 sa tam nachádzalo vyše 700 väzňov. Vtedy tam vypukla epidémia škvrnitého týfusu, ktorá bola vyriešená tak, že 23. februára 1945 nemeckí vojaci na dvoch nákladných autách odviezli 25 pacientov pod Drienovú horu, kde ich povraždili. (NEČAS, 1981, s. 134 – 137).

Život Rómov bol vystavený ďalším diskriminačným opatreniam, zameraným najmä na obmedzenie pohybu: okrem zákazu cestovania verejnými dopravnými prostriedkami (obežník Ministerstva vnútra z 13. júna 1944) jednotlivé lokálne nariadenia im zakazovali vstup do parkov, verejných miestností, obchodov, do miest či obcí smeli vstúpiť len vo vyhradených dňoch a hodinách. Nedodržovanie týchto predpisov bolo trestané bitím, väzením, u žien potupným ostríhaním dohola, čo iniciatívne vykonávali najmä gardisti, ktorým boli Rómovia na Slovensku vydaní na milosť a nemilosť. (NEČAS, 1988, s. 130 – 131, GECEĽOVSKÝ, s. 123, KALNÝ, s. 45, vlastné terénne výskumy).

Na Podpoľaní, podobne ako na ostatnom Slovensku, boli v období slovenského štátu práva Rómov obmedzené : nesmeli cestovať vlakom, ani chodiť po verejných cestách, mali zakázaný vstup do pohostinstva, do kina, do obce smeli chodiť len vo vyhradených hodinách. Rázie gardistov boli bežné aj v nočných hodinách. Je pochopiteľné, že po vypuknutí Slovenského národného povstania sa mnohí z nich pridali k partizánom: Berkyovci z Detvy, Očovej a Hriňovej, Klincovci z Dúbrav. Jednou zo záškodníckych akcií bolo vyhodenie nemeckého nákladného vlaku medzi Detvou a Stožkom dňa 23. novembra 1944. Podľa spomienok Jána Klinca (Mojžiša) tejto akcie sa zúčastnili aj štyria rómski partizáni z Dúbrav a dvaja Rómovia z Detvy. Na druhý deň po tejto obsadili nemeckí vojaci rómsku kolóniu v Detve – Pustovník. Na túto udalosť spomína Ján Berky, ktorý mal vtedy 13 rokov : **" Nemci nás vyzvali, že ak sa do dvoch hodín neprihlásia tí, ktorí sú partizáni, tak že vypália celú kolóniu. Práve v tom čase prichádzali z hory s drevom na chrbte Jozef Berky – Dlhoš – môj otčim, Lajko Berky – Dlhoš a Vincent Berky. Nemci si na nich počkali a zajali ich ako partizánov, podozrivých z vyhodenia transportu. A zobrali ešte aj Karola Berkyho – Hruškára, to bol vtedy už pomerne starý človek. Keď to videl jeho syn, tiež sa volal Karol, povedal, že aby jeho otca nabrali, že on pôjde namiesto neho. Nemci s tým súhlasili a tak týchto štyroch odviezli do židovského kostola v Detve a tam ich držali niekoľko dní. Pamätám sa keď ich odvážali : bežali sme s mamou za nákladným autom, otec sa na chvíľu vyklonil a kričal mame : Chráň si Jana, to bude tvoj dobrý pomocník ! Ďalej neviem, čo sa s nimi stalo. "** Ešte dlho po tejto udalosti sa muži z Pustovníka báli nocovať doma a prespávali v rôznych skrýšach v okolí.

Podobná dramatická udalosť sa odohrala v neďalekej obci Dúbravy. Rómska osada tu bola situovaná netradične – priamo v strede dediny, vzťahy medzi Rómami a ostatnými obyvateľmi obce boli dobré.

Pretože zima v roku 1944 bola krutá, partizáni z času na čas zišli do dedín zohriať sa, doplniť zásoby jedla. Bolo to v piatok – pravdepodobne 8. Decembra – keď v neskorú večernú hodinu prišiel domov 21 – ročný partizán Jozef Klinec – Bimbó, známky inak ako vynikajúci primáš. Niekoľko ho musel vidieť – Rómovia dodnes upodozrievajú z udavačstva miestneho učiteľa Maloveského, ktorý svoju gardistickú príslušnosť nijako nezakrýval. Na druhý deň ráno bola rómska osada v Dúbravách obkľúčená asi ôsmimi esesákmi. Na túto udalosť spomína Marta Berkyová, ktorá mala vtedy dvanásť rokov : **" Bolo to ráno o šiestej, ešte sme spali, keď zabúchali na dvere. Jeden hovoril po česky a vyzval otca, aby sa obliekol, že pôjde s nimi. Mama sa pýtala, kam ho vedú a na ako dlho. Ubezpečili ju : Nebojte sa, hneď sa vráti, ideme len na veliteľstvo, vypočujeme ho, spíšeme niečo... A viac sa nevrátil. Zobrali všetkých Klinecovie starších ako 14 rokov a odviekli ich do Detvy. Tam ich držali v židovskom kostole. Ženy chceli mužom zaniest aspoň jedlo, ale Nemci nedovolili nič im dať, ani sme ich nevideli, ani sme sa s nimi nerozprávali. Keď sme prišli na tretí deň, už tam neboli, už boli odsíkovani. A to len svedkovia čo hovorili, že pešo och po hlavnej ceste šikovali do Zvolena. Vo Zvolene ich ešte videli v utorok nosiť akési okná v budove súdu, keď tam prišli na druhý deň, už tam neboli, nemeckí vojaci, že išli preč na práce. Viac sme nevedeli nič. "**

Klinecovie z Dúbrav bolo pätnásť. Najstarším bol Juraj Klinec (Plecháň), ktorý mal 57 rokov, zobrali ho spolu s jeho šiestimi synmi. Najmladším bol Juraj Klinec (Furiak), ktorý práve v tých dňoch dovŕšil 14. Rok svojho života. O tom, čo sa s nimi stalo po odvezení do Detvy, porozprával očitý svedok Ján Matúška z Detvy – Krnô, ako partizán bol zajatý na Poľane, niekoľko dní ho väznili v škole v Hriňovej a odtiaľ ho odviekli do Detvy, do židovskej synagógy, už vtedy značne poškodenej. Na tretí deň tam doviekli aj dúbavských Rómov, ktorých dávnejšie dobre poznal. Pamätá sa, že jeden z nich – Béla Klinec, dobrý muzikant, mal so sebou britvu a všetkých oholil. Po niekoľkých dňoch ich nadránom, ešte za tmy, odviekli peši do Zvolena, tam ich zavreli na zámku. Pán Matúška spomína takto : **" Zase nás držali tri dni a dve noci. Potom nás dali nastúpiť do dlhej chodby ku stene. Ku každému pristúpil esesák a spolu s ním tlmočníčka – taká panička, mala biele topánky. Gestapák sa každého pýtal : Vy ste Cigán ? Vy ste žid ? Vedľa mňa stál zubný lekár z Kriváňa, bol to žid – nepovedal nič. Potom nás triedili : na jednu stranu všetkých Cigánov, okrem dúbavských tam bol aj jeden Berky zo Bzovej, potom tých, čo boli chorí a ešte židovského lekára. Ja som ostal na druhej strane. "** Skupina, v ktorej bol pán Matúška, pokračovala peši do Štubianskych Teplíc a odtiaľ vlakom na práce do koncentračného tábora v Brixene, vojnu sa mu podarilo prežiť. Nevedel, čo sa stalo s tými, čo stáli v rade oproti, hoci už vtedy všetci tušili.

Po príchode frontu prehovoril človek, ktorý dovtedy za strachu mlčal. Býval vo Zvolene vo štvrti zvanej Balkán a z pomaly svojho domu dovidel na neďaleký židovský cintorín. Opakovane bol svedkom strašného divadla : na svitaní privádzali nemeckí vojaci na cintorín ľudí, ktorí museli najprv vykopať jamy. Potom ich postrieľali a zahrabali. Niektorých poznal aj osobne : poznal aj Klinecovie z Dúbrav ako dobrých muzikantov. Keď v apríli a marci 1945 exhumovali masové hroby na zvolenskom židovskom cintoríne a v lesíku Boriny pri Kováčovej, vyzvali všetkých ľudí, ktorým chýbal niektorý člen rodiny, aby sa ho pokúsili nájsť. Na zvolenskom cintoríne bolo v šiestich masových hrobách 105 osôb. Ako príčina úmrtia je takmer vo všetkých prípadoch uvedená strelná rana do tela. Tieto obeť má na svedomí

Einsatzkomando 14 z oporného bodu Zvolen, ktoré vraždilo na uvedených miestach od novembra 1944 do februára 1945, veliteľom popravčej čaty bol SS – unterschrfuhrer Robert Wich, prezývaný Krvavý zvolenský kat, ktorý "vraždil s najzvrátenejším potešením ... " (Fašist. repr., s. 36)Rómske ženy, podobne ako mnoho iných ľudí, chodili okolo vykopaných mŕtvol a hľadali si svojich. Vilma Klincová z Dúbrav hľadala svojho muža a šesť synov. Niektoré ženy tvrdili, že si svojich mužov a synov poznali podľa zubov, alebo nejakej súčiastky oblečenia. Pavla Klinca (Junca) spoznali na zvolenskom cintoríne podľa fajky a ramenej tašky, ktoré mal vždy pri sebe...

V druhej svetovej vojne zahynuli mnohí Rómovia z Podpoľania : jedni v dôsledku vojnových operácií, iní boli popravení, navrátili sa z koncentračného tábora, alebo zomreli pri výbuchu míny po skončení vojny :

DÚBRAVY :

Juraj KLINEC(Plecháň)	Nar. 1887	57 rokov	zastrelený
Mikuláš KLINEC(Cvalko)	6. 7. 1912	32 rokov	zastrelený
Gustáv KLINEC(Duge vasta)	1910	34 rokov	zastrelený
Koloman KLINEC(Šmalec)	1920	24 rokov	zastrelený
Vojtech KLINEC (Trnka)	1918	26 rokov	zastrelený
Gejza KLINEC (Grézlik)	23. 5. 1924	20 rokov	zastrelený
Juraj KLINEC(Furiak)	1. 12. 1927	14 rokov	zastrelený
Imrich KLINEC(Vursalo)	1. 6. 1904	40 rokov	zastrelený
Juraj KLINEC (Bapser)	30.5. 1923	21 rokov	zastrelený
Adam KLINEC (Brlíř)	10. 3. 1904	40 rokov	zastrelený
Peter KLINEC	19. 6. 1901	43 rokov	zastrelený
Samuel KLINEC	5. 11. 1928	16 rokov	zastrelený
Jozef KLINEC(Bimbó)	30. 12. 1923	20 rokov	zastrelený
Pavol KLINEC (Junec)	8. 9. 1897	47 rokov	zastrelený
Viliam KLINEC (Sloskáň)	7.3. 1928	16 rokov	zastrelený

DETVA :

Karol BERKY	3. 11. 1917	27 rokov	zastrelený
Vincent BERKY	9. 7. 1919	25 rokov	zastrelený
Jozef BERKY (Dlhoš)	18. 3. 1900	44 rokov	zastrelený
Ľudovít BERKY(Dlhoš)	20. 4. 1902	42 rokov	zastrelený
Jozef OLÁH(Ciblik)	15.11. 1900	45 rokov	koncentračný tábor
Juraj BERKY(Klinec)	8. 11. 1922	23 rokov	nezvestný
Augustín BERKY (Dlhoš)	25.5. 1918	26 rokov	nezvestný
Samule BERKY	18. 1. 1909	36 rokov	výbuch bomby
František BERKY	13. 2. 1896	49 rokov	výbuch míny
Augustín BERKY	25.8. 1919	26 rokov	výbuch míny
Ján BERKY	20. 11. 1873	72 rokov	výbuch míny

HRIŇOVÁ :

Štefan BERKY	1922	23 rokov	zastrelený
Ján BERKY	1926	18 rokov	zastrelený

Rómskych obetí na Slovensku (ale i samotnom Podpoľaní) bolo omnoho viac, najmä po vystupňovaní represálií od jesene 1944 :

Valaská Belá (o. Prievidza), 6. októbra 1944 Einsatzkomando 14 z Prievidze prepadlo obec, fašisti popravili 13 osôb z rómskej osady v Škrípovskej doline.(Fašist. repr., S. 40, KALNÝ, s. 25)

Žiar nad Hronom, 17. októbra 1944 po obvinení z pomoci partizánom zaživa upálili 23 Rómov.(NEČAS, 1988, s. 132)

Lutila (o. Žiar nad Hronom), 2. novembra 1944 bolo odvedených 46 Rómov, ktorí boli neskôr zavraždení v Dolnom Turčeku. (NEČAS, 1988, s. 132)

Čierny Balog (o. Banská Bystrica), 14. novembra 1944 boli v údolí Jegorovo zadržaní Rómovia z Neresnice : mužov zastreli, ženy a deti zaživa upálili v zrubovej kolibe.

- 15. novembra podobným spôsobom zavraždili druhú skupinu v údolí Vydrovo, cigánsku osadu na Pustom vypálili, o živom prišlo spolu vyše 60 osôb. (NEČAS, 1988, s. 133, Fašist. repr. S. 42 a 112)

Krupina (o. Zvolen), 17. Novembra 1944 príslušníci POHG zaistili 34 rómskych mužov od 14 do 60 rokov a odovzdali ich gestapu. Ich životy ukončili na popraviske v Kremničke. (Fašist. repr., s. 124)

Tisovec (o. Rimavská Sobota), 20. Novembra 1944 Rómovia uverili provokatérom vydávajúcim sa za partizánov, z osady bolo odvedených 44 ľudí, 14 – ti muži boli postrieľaní pod Hradovou, 64 žien a detí zavraždili neskôr v Kremničke.(KALNÝ, s. 51 – 55, Nečas, 1988, s. 132, Fašist. repr., s. 43 a 123)

Ilija (o. Žiar nad Hronom), 22. novembra 1944 bolo 111 rómskych obyvateľov odvedených do Kremničky, odkiaľ sa nikto nevrátil. (NEČAS, 1988, s. 132 – 133)

Motyčky (o. Banská Bystrica), v novembri 1944 v osade Štubne nemeckí vojaci upálili 20 Rómov, v marci 1945 v osade Jergaly dvoch zastreli a 11 zaživa upálili, vypálili osade. (NEČAS, 1988, s. 133)

Slatina (o. Levice), 23. decembra 1944 boli Rómovia obvinení z rozkrádania vojenských zásob, 56 ich nahnali do jedného domu, postrieľali a dom s mŕtvymi a ranenými zapálili.(NEČAS, 1988, s. 132, Fašist. repr., s. 103 a 138)

Trhové Mýto – Topoľníky (o. Dunajská Streda), 3. marca 1945 nyilašovci vohnali 60 Rómov zo Starej Ďaly (Hurbanovo) do vody Malého Dunaj a postrieľali ich. (Fašist. repr., s. 104 a 137)

Nikto už nespočíta Rómov, ktorých život vyhasol na popraviskách v Kremničke, Nemeckej a na ďalších miestach. Aj keď represálie z rasových dôvodov neprerástli na Slovensku do takých rozmerov ako v okolitých európskych štátoch, prístup k vyvraždenie rómskeho obyvateľstva v závere druhej svetovej vojny naznačoval, že prenasledovanie Rómov v slovenskom štáte smerovalo k rovnakému cieľu. Ā nečas, 1988, s. 134) Odhaduje sa, že počas druhej svetovej vojny zahynulo tristo tisíc európskych Cigánov ...

L I T E R A T Ú R A :

ARNOLD Hermann : Die Zigeuner, Olten 1965, 323 s.

Fašistické represálie na Slovensku (editor Dušan Halaj), Bratislava 1990, 150 s.

FICOWSKI Jerzy : Cyganie na polskich drogach, Krakow – Wroclaw 1986, 426 s.

GRECEĽOVSKÝ Vladimír : Rómovia na Gemeri do roku 1945. Rožňava 1990, 185 s.

KALNÝ Slávo : Cigánsky plač a smiech. Bratislava 1960, 176 s.

NEČAS Ctibor (1981) : Nad osudem českých a slovenských Cikánu v letech 1939 – 1945. Brno 1981, 180 s.

NEČAS Ctibor (1988) : Pronásledování Cikánu v období slovenského štátu. Slovenský národopis 36, 1988, č. 1, s. 126 – 136.

P R A M E N E :

Evidencia vojenských vdov, sirôt a invalidov v 1939 – 1945, obec Detva, 31. 12. 1947. Obvodný úrad Detva – matrika

Matriky narodení, sobášov a úmrtí. Obvodný úrad Očová – matrika

Matriky úmrtí. Obvodný úrad Zvolen – matrika

Protokol o prehliadke mŕtvol vykonanej v dňoch 29. 30. 31. marca a 1. apríla 1945 na židovskom cintoríne vo Zvolene. Archív Múzea SNP Banská Bystrica, fond VIII, krab. Č. 4, príř. Č. S 93/79.

Oznámenie Stanice NB vo Zvolene Okresnému súdu Zvolen o exhumácii mŕtvol v hromadných hrobch na Kováčovej z 10. Apríla 1945. Archív Múzea SNP Banská Bystrica, fond VIII, krab. Č. 4, príř. Č. S 94/79.

Autori spomienok:

Marta B e r k y o v á , rod. Klincová, nar. 1932, Detva

Ján B e r k y, nar. 1931, Detva

Ján K l i n e c (Mojžiš), nar. 1929, Detva

Ján M a t u š k a, nar. 1925, Detva - Krnô

UTRPENIE RÓMOV V PODPOĽANÍ POČAS DRUHEJ SVETOVEJ VOJNY

Autor : PhDr. Arne B. Mann, Národopisný ústav SAV Bratislava

Vydal : Dom kultúry A. Sládkoviča Detva, 1991

Zodpovedný : PhDr. Igor Danihel, riaditeľ DK

Tlač : Reprografické stredisko – odbor OTR, PPS Detva. š.p.

Náklad : 300 ks

